

Platyptilia capnodactyla Zell., et zoogeografisk interessant fjermøl.

Af Niels L. Wolff

(With an English Summary)

I 1938 fangede nu afdøde overlærer E. Kjær et exemplar af et stort mørkt fjermøl, som d. 10. juli fløj langs med spadserestien ved Stubbekøbing havn på Falster. Der var ingen tvivl om, at det måtte være en ny dansk art, men skønt dyret havde et karakteristisk udseende, lykkedes det ham ikke at bestemme den, og ved mødet i Entomologisk Forening d. 1. november 1939 foreviste han den som en endnu ikke artsbestemt ny dansk *Platyptilia*-art (Entom. Medd. 22 p. 386).

Fem år efter fangsten af det første exemplar blev endnu et stykke af samme art taget. Både dato og lokalitet var denne gang højst mærkværdig, idet exemplaret, der var ganske friskklækket, blev taget d. 28. april 1943 af Dr. Ellinor Bro Larsen på vinduesruden inde i et værelse hørende til professorboligen på Mineralogisk Museum, der ligger ved Botanisk Have i København.

I van Deurs' bearbejdelse af fjermøllene (Danmarks Fauna 52 (1948) p. 22—23, t. 1, fig. 10) omtales og afbildes arten under navnet *Platyptilia nemoralis* Zell. var. *saracenica* Wcke., men med spørgsmålstegn, da bestemmelsen ikke var sikker, og med tilføjelse om, at det måske drejer sig om en for videnskaben ny art.

Senere er taget endnu to eksemplarer af samme art. Det ene af overlæge T. Feddersen i Vemmetofte Skov på Sjælland d. 18. juni 1949, og det andet, som først nu er dukket frem — efter at finderens, overlærer P. K. Nielsen, har stillet sit materiale af disse slægter op — er klækket d. 24. juli 1948 af en puppe, som han d. 15. juli

1948 fandt i Lellinge Skov på Sjælland. P. K. Nielsen har på etiketten skrevet: "Tussilago eller Petasites", men kan ikke med bestemthed erindre, på hvilken af disse to planter, puppen blev taget.

Efter at van Deurs havde skaffet sig et schweizisk exemplar af *Platyptilia nemoralis* Zell. til undersøgelse, blev det helt klart, at den danske art ikke kunde være denne. Hos fjermøllene er ikke mindst formen og beliggenheden af den bageste bagvingefligs mørke skæltand af systematisk betydning, og denne skæltand lå hos den danske art væsentligt længere ude ved vingespidsen, end hos *nemoralis*. Endvidere var forvingens indskæring anderledes formet, ligesom genitalierne var forskellige. Men hermed var man lige vidt med bestemmelsen af den danske art.

Da jeg i november 1952 havde lejlighed til at besøge British Museum (Natural History) i London, medbragte jeg bl. a. et af de danske eksemplarer og gennemgik British Museums generalsamling af Pterophorider, men uden at finde arten. Til slut så jeg også museets typesamling igennem, og her sad endelig et exemplar som lignede den danske art. Det var Zellers type af *Pterophorus capnodactylus* og var altså British Museums eneste exemplar af den art. Exemplaret var ret medtaget; det havde mistet bagkroppen, de 5 ben og store dele af antennerne, ligesom farven var noget bleget, men dyrets størrelse, formen af forvingeindskæringen og placeringen af bagvingernes skæltand, såvel som pletterne på det resterende ben, stemte ganske med den danske.

Arten er beskrevet i 1841 af Zeller i hans fjermøl-arbejde: Vorläufer einer vollständigen Naturgeschichte der Pterophoriden, einer Nachtfalterfamilie (Isis (Oken) bd. 35 p. 774—775) — ganske vist under artsnavnet *capnodactylus*, hvilket dog er en så utvivlsom trykfejl, at en rettelse til *capnodactylus* er fuldt tilladelig. Zellers beskrivelse er baseret på 1 ♂ og 2 ♀♀ fra andres sam-

linger. Navnet er givet af Fischer von Röslerstamm, men beskrivelsen er Zellers, der hermed er navnets autor. Af den meget indgående beskrivelse skal kun følgende linier citeres: "Vorderflügel zimmetbraun oder dunkelbraun, mit einem blassgelben Wisch vor der Spaltung; die dritte Feder hinter der Mitte auf den Franzen schwarzschuppig . . . Vorderflügel nur bis $\frac{1}{4}$ der Länge eingeschnitten: die Spalte am Anfange sehr erweitert, an der Mündung sehr verengt; die erste Feder hat wenig mehr als $\frac{1}{3}$ der Hinterflügelänge. Hierdurch, sowie durch die dunkle braune Farbe ist die Art sehr ausgezeichnet. Grösse fast wie Pter. ochrodactylus."

Når det har været så vanskeligt at komme til klarhed over dyrets identitet, skyldes det dels, at arten synes at være meget sjælden og lidet kendt, dels at de ovenfor citerede, af Zeller til sidst fremhævede, kendetegn, som så udmærket karakteriserer arten (se fotografiet på tavlen i Danmarks Fauna) slet ikke er medtaget i den gængse systematiske litteratur. Det kan i det hele taget ofte være nødvendigt at gå tilbage til de ældre forfattere som Zeller, Herrich-Schäffer, Fischer von Röslerstamm og Treitschke, hvis arbejder langtfra har udspillet deres rolle. Herrich-Schäffer (System. Bearb. Schmett. Eur. (1853—1855) text: bd. 5 p. 367, afbildn. Kupf. 3 Tab. 1, fig. 2) giver et billede af arten, der dog forekommer stiliseret og lidet vellignende. Den karakteristiske ellipseformede forvingeindskæring er dog tydelig. Zeller nævner senere i sin: Revision der Pterophoriden (Linnaea Entomologica bd. 6 (1852) p. 327), at Herrich-Schäffers billede må forestille en varietet af arten. Efter opdelingen af slægten *Pterophorus* hedder arten nu *Platyptilia capnodactyla*.

Foderplanten omtales ikke i håndbøgerne. I urbeskrivelsen anfører Zeller om dyrets biotop: "Herr Kindermann fieng dieses Geistchen in Bannat, wo es "im Schatzen der grossen Wassermalve" (ist damit *Tussilago peta-*

sites gemeint?) fliegt". Som tidligere nævnt var det som puppe fundne danske eksemplarer fæstet til enten *Tussilago* eller *Petasites*. Nu kan foderplanten fastslås med sikkerhed, idet finderen af det andet danske stykke, Dr. Ellinor Bro Larsen, har meddelt mig, at hun på det tidspunkt, hvor hun fandt sommerfuglen, i samme værelse havde haft stående en skål med *Petasites*-blomster fra Jægersborg, nord for København, fra det store skræppe-terræn. Det friskklækkede eksemplar, som kom frem på en så tidlig årstid, kan kun stamme fra stænglerne af disse *Petasites*-blomster, og den virkelige lokalitet er altså ikke København, men Jægersborg.

Arten har øjensynligt (ligesom *Platypt. gonodactyla* Schiff.) to kuld, hvoraf det med sikkerhed kan siges, at eksemplaret fra Jægersborg hører til første og eksemplaret fra Lellinge til andet kuld.

Den kendte udbredelse ser højst mærkværdig ud. De første, af Zeller omtalte, eksemplarer stammede fra Ungarn (Bannat i Syrmien, 270 km syd for Budapest). I Zellers "Revision" nævnes en ny og nordligere lokalitet, idet en ♀ blev taget i Bad Landeck i grevskabet Glatz (Schlesien, 85 km syd for Breslau). Staudinger-Rebel (Catalog der Lep. 1901, 2, p. 72) angiver Ungarn og Tyrkiet (Konstantinopel), Spuler (Schmett. Eur. (1910) bd. 2, p. 319) tillige Pest og Bosnien. Hering (Tierw. Mitteleur. Ergänzb. 1 (1932) p. 160) kalder den: "Sehr selten, mediterrane Art, einmal bei Landeck (Schlesien) gefangen." Findesteder nordligere end det schlesiske har jeg ikke kunnet opspore, hvorfor de fire danske fund er højst bemærkelsesværdige.

Imidlertid forekommer det ganske usandsynligt, at der ikke skulde være forbindelse mellem artens spredte forekomster, og man kan ikke undgå at tænke på den anden skræppe-art, *Hydroecia petasitis* Dbld., som allevegne regnedes for meget sjælden, og som blev fundet i Danmark første gang i 1945 (Entom. Medd. 24 p. 405—

407). Da den imidlertid først var fundet, og man derpå begyndte at lede på Petasites-lokaliteter, blev der allerede året efter fundet af det første danske stykke taget over 200 eksemplarer på 5 forskellige lokaliteter (Entom. Medd. 25 p. 152—153), og den er nu fundet de fleste af de steder landet over, hvor man har set efter den.

Selvom *Platyptilia capnodactyla* hører til de af mange samlere foragtede "micros", er det dog en stor og karakteristisk art med et vingefang på omkring 25 mm, og det skulde ikke undre, om også dette dyr i virkeligheden skylder sin sjældenhed den omstændighed, at Petasites-bevoxninger ikke hidtil af sommerfuglesamlere har været anset for tillokkende samlelokaliteter.

Summary.

In Denmark 4 specimens of a large dark Plume have been taken, each in a separate locality. A photo is given by van Deurs (Danmarks Fauna 52 (1948) pl. 1, fig. 10), who treats the species as *Platyptilia nemoralis* Zell. var. *saracenica* Wcke(?).

A comparison recently made between one of the Danish specimens and the material of Pterophorids preserved in the British Museum (Natural History) in London showed that the species belonged to *Platyptilia capnodactyla* Zell. — a species represented in the BM collection by one single specimen, viz.: Zeller's type.

The following wing characteristics mentioned by Zeller (Isis (Oken) 1841 vol. 35 p. 774—775) make the species easily recognized: 1) fissure in forewing short, broad, nearly closed at termen (thus of an almost elliptical shape), 2) dorsal scale-tooth on hindwings apical, 3) ground colour dark brown, 4) size equals *P. ochrodactyla* Hb.

The species is considered very rare, recorded from Silesia, Hungary, Yugoslavia, Turkey, but not from the Northern or Western part of Europe.

The type specimen was taken flying "in the shadows of" Butterbar, but the food plant is not known. One of the Danish specimens was in fact bred in spring from a flower stem of *Petasites officinalis*.

Another species of Lepidoptera, *Hydroecia petasitis* Dbld., feeding in the same plant, has been considered rare. In Denmark this species was found for the first time in 1945, but when the attention was thus directed to it, the picture suddenly changed. Next

year, in 1946, more than 200 examples were found in 5 different localities, and now the species have been found abundantly in suitable places all over the country.

Probably the distribution of *Platyptilia capnodactyla*, as known at present, has to be extremely extended, if in future the Lepidopterists will pay a more intensive attention to localities occupied by Butterbar (Petasites), than has previously been the case.

PS. De første excursions til Jægersborg sidst i juni 1953 gav strax resultat, idet jeg tog 25 ex. flyvende om Petasites.

A few excursions to the nearest Petasites locality in late June 1953 yielded 25 specimens of the moth.

Anmeldelse.

Willi Hennig: Die Larvenformen der Dipteren. 3. Teil. Berlin 1952 (Akademie-Verlag). 628 pp., 338 Fig. og 21 Tavler. Pris 15.60 U.S. Doll.

1. og 2. Del af dette Værk, omhandlende de nematocere Dipterer, er tidligere anmeldt her i Tidsskriftet. Denne 3. og sidste Del omfatter alle brachycere Dipterer, orthorrhaphe og cyclorrhaphe. — Bedømmelsen af en saadan Bog bliver først helt retfærdig ved Anmeldelsen af den. Anm. har været i den heldige Situation at have den for sig ved Bearbejdelsen af et stort Dipter-Larve-Materiale fra Island og kan paa dette Grundlag sige, at den har opfyldt alle de Krav man kunde stille til den. Faktisk havde Bearbejdelsen af det omtalte Materiale været umulig uden denne Bog. Den optegner alle de Steder, hvor Dipterlarver er beskrevet eller afbildet, lige indtil Literatur fra 1950; Dipternerne er ordnet systematisk, Literaturhenvisningerne praktisk, saaledes at man let kan orientere sig i, hvilken Literatur der yder En det ønskede. Der er desuden Bestemmelsestabeller til Familie. De fleste Figurer er nye, nogle maaske vel skematiske. Habitusfigurer paa Tavlerne. Nogle Trykfejl i Side- og Aarstal i Citaterne saavel som Henvisninger til Literatur der mangler i Literaturlisten skæmmer desværre unødigt, men er vel uundgaelige i et saa omfattende Værk. — Som Hjælpe-middel ved fremtidige Studier over Dipter-Larverne, hvoraf navnlig Holometoperne rummer et meget rigt Felt, er Bogen uundværlig; den sparer En for Maaneders Arbejde. S. L. Tuxen.
